

Âletişim Unsurları Açısından Vahiy

Dr. Mehmet Ali ŞİMŞEK*

İnsanoğlu kendini bildi bileli hep bir diyalog içinde varolmuştur. İlk insan Hz. Adem'in yaratılmasından sonra, onun kendi türünden bir 'eş'e ihtiyaç duyması ve ardından Havva'nın yaratılması, insan için iletişimin gerekliliğini ve onun toplumsal bir varlık oluşunu göstermektedir. Adem ve Havva'nın yeryüzüne gönderilmesi ile başlayan dünya hayatı, insan-Tanrı iletişiminin boyutunu da değiştirmiştir. Çünkü yeryüzündeki ve Cennetteki insan-Yaratıcı iletişimi, boyut olarak farklıdır. Zira, Allah'ın, kullarına mesajlar göndermek amacıyla insanlar arasından peygamberler seçerek onlarla temasa geçmesi, vahiy yoluyla olmuştur.

Araştırmamızda önce iletişimin ne olduğundan, nasıl gerçekleştiğinden ve gerçekleşme şartlarından bahsedeceğiz. Ardından vahiy olgusunu ve özellikle de vahyin iletişim yönünü ele alacağız.

1. Genel Anlamda İletişim ve Dil

İnsanlar-arası iletişimde, duygu ve düşüncelerin aktarılmasında en önemli araç *dildir*¹. Bu sebeple, insanlar-arası iletişimin temeli dile dayanır demek, yanlış olmayacaktır. O halde, dil ve iletişim arasında doğrudan bir ilişki vardır.

İletişim, en sade anlatımla, *bir duygu ve düşüncenin karşı tarafa aktarılması* demektir. Fert, tek başına bir varlık olduğundan, yaşantısı ve tecrübeleri de farklıdır. Buna rağmen toplum, dil vasıtasıyla tüm fertlerin yaşantı ve tecrübelerini, herkesin kabul edebileceği kavramlara dönüştürebilmiş ve bu kavramları yansıtmak üzere kullanılan lafızlar üzerinde de bir uzlaşma sağlamıştır. İnsanoğlu, böylece yaşantı ve tecrübelerini, zihninde oluşmuş kavramları, "temelde kendisinden başka bir şeyin yerine geçerek onu belirten veya gösteren bir birim olan 'gösterge' niteliğine sahip, dilin yapıtaşları sözcükler" yoluyla dışa vurup aktarabilmiştir. İnsanoğlu bunu yapmak zorunda kalmıştır. Çünkü o, tek başına tüm gereksinimlerini karşılayamaz; yardımlaşmaya, birbirini tanımaya, tanışmaya ihtiyaç duyar. Bu ise, zihinlerdeki kavramlara karşılık olarak lafızların vazedilmesi (kavramların adlandırılması) ile mümkündür. Şu halde, insanlar-arası bir bildirişimin gerçekleşmesi, yardımlaşma ve tanışmanın sağlanması, duygu ve düşüncelerin karşıya aktarılması için, karşı tarafın da anlayacağı bir sistemin ortaya konulması gerekir. Ancak bu yolla insan, zihninde varolan kavramlara karşılık gelen nesnelere, kendileri mevcut olmadığı durumlarda dahi bahsedebilecektir. Bu sistem dildir ve dilin yapıtaşını da sözcükler oluşturur. Sözcüklerin kullanılması da soyut olarak dili var etmiştir.

Burada dil-düşünce ilişkisi ve kavram gibi konulara da kısaca değinmekte fayda görmekteyiz. İletişim aracı olan dil, düşünceyle iç-içedir. Dil düşünceyi, düşünce de dili etkiler ve destekler². Yani duygu ve düşüncelerimizi dille ifade ediyoruz, ama aynı zamanda

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ Dilin insan için önemi ve dil-insan ilişkisinin iç-içeliği, Rahm1010n S1011resi, 55/1-4 1010yetlerinde açıkça ortaya konmaktadır. 1007yette; "Rahman, Kur'1010n'ı öğretti. İnsanı yarattı. O'na beyanı öğretti" denilerek insanın yaratılması ile insana beyanın öğretilmesi birbirine bedel olarak getirilmiş, insan demenin dil demek olduğu ve insanın beyanla iç-içeliğini açıkça vurgulanmıştır. Geniş bilgi için bkz. el-C1010bir1012, Mu1014ammed 10131007bid, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, (çev. B. Koroğlu ve diğer.), İst. 2000, s. 24-26.

² Bu konuda bkz. Bayrav, Süheyl1010, *Yapısal Dilbilimi*, İst. 1969, s. 11; Uygur, Nermi, *Dilin Gücü*, 1994, s. 137-139; Aksan, Doğan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ank. 1978, s. 37; Condon, John C., *Kelimelerin Büyülü Dünyası*, (çev. M. Çiftkaya) İst. 1995, s. 72-73; Erkman, Fatma, *Göstergebilime Giriş*, İst. 1987, s. 15; Vardar, Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, İst. 1998, s. 13; Öner, Necati, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, İst. 1995, s. 42; Alan, Yusuf, *Lisan ve İnsan*, İzmir 1994, s. 12; Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, İst. 1996, s. 62-63; e1016-10151010yi1014, A1014med 1013Abdurra10141012m, "el-Lu1018atu'l-

dilimizin izin verdiği ölçüde düşünebiliyoruz. Diğer bir ifadeyle, konuşma gücümüzü belirleyen dil olduğu gibi düşünme gücümüzü belirleyen de odur³. Wittgenstein (1889-1951) bu gerçeğe; “Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır”⁴ diyerek işaret eder. Herder (1744-1803) ise dil-düşünce ilişkisini şöyle anlatır: “Her millet düşündüğü gibi konuşur, konuştuğu gibi düşünür. Şöyle ki, her millet kendi dilinde doğrularıyla yanlışlarıyla yaşadıkları tecrübeleri depolar ve bunları sonraki kuşaklara dil vasıtasıyla aktarır”⁵. Goethe’nin (1749-1832) yaklaşımı ise şöyledir: “Her göz görür ama sadece bildiğini görür”⁶. Dil ve düşüncenin birbirleriyle sıkı ilişkisinden dolayıdır ki, filozoflar da, dilbilimciler de göstergelerin (yani sözcüklerin) yardımı olmadan iki kavramı açık seçik ve sürekli biçimde birbirinden ayırmamıza imkan bulunmadığı görüşünde birleşmişlerdir. Dolayısıyla önceden oluşmuş ve yerleşmiş kavram yoktur; dilin ortaya çıkmasından önce hiçbir şey belirgin değildir⁷. Öyle görünüyor ki, “kelimeler birtakım işaretlerdir; zihin bu işaretlerle düşünür, düşünürken de nesnelere yerine bunları koyar”⁸. Leibniz’in (1646-1716) dediği gibi; “dil, insan zihninin en iyi aynasıdır.”⁹.

Kavramların belirginleştirilmesi, sözlü dilde seslerden, yazılı dilde ise şekillerden oluşan sözcüklerle sağlanır. Buna göre dilin temelinde üç şey vardır: **Ses, şekil ve anlam**¹⁰. Çünkü dil, sadece seslerin ard arda gelmesiyle oluşan kelimelerin cümle içinde kullanılması demek değildir; bu kelimelerin anlam taşıması da gerekir. Zira harfler tek başlarına anlam taşımazlar; bu sebeple iki, üç, dört ve beş harfli kelimeler (sözler) şeklinde terkip edilirler¹¹. Dilin, saydığımız bu üç unsuru da toplumca benimsenmiştir.

Dil, bir toplulukta insanların birbirleri ile karşılıklı olarak anlaşmalarına yarayan bir bildirişim düzeneği olduğundan, hem sesletimleri (telaffuzu), hem anlamları, hem yazılı göstergeleri, hem de bu göstergelerin kullanımını düzenleyen kurallar topluluğu (dilbilgisi ya da gramer) ‘saymaca’ olarak toplumca saptanmıştır¹². Çünkü dil, toplumsal bir araçtır. Dolayısıyla o, varlığını, topluluk üyeleri arasında yapılmış bir tür sözleşmeye borçludur¹³.

Arap bilginlerinin dile yaklaşımları da bu açıklamalara benzerlik gösterir. Örneğin İbnu’l-1010cib (ö. 646 h.) dili; “bir anlam için vazedilen her bir lafızdır” şeklinde tanımlarken, el-Esnev1012 (ö. 772 h.); “Diller, (çeşitli) anlamlar için vazedilen lafızlardan ibarettir¹⁴” der. İbn-i Cinn1012 (ö. 392 h.) ise dili şöyle tanımlar: “Dil, her kavmin amaçlarını

ins1010niyye, neşçetuh1010-felsefetuh1010 mefh1011muh1010 ve ta1017avvuruh1010”, *el-Lis1010nu’l-1013Arab1012*, c. 9, S. 1, Reb1010t 1972, s. 51, 53-54; Kayaalp, İsa, *İletişim ve Dil*, Ank. 1998, s. 154, 155.

³ el-C1010bir1012, Mu1014ammed 10131007bid, *Arap Aklının Oluşumu*, (çev. İ. Akbaba), İst. 1997, s. 106-107.

⁴ Aksan, Doğan, *Anlambilim*, Ank. 1998, s. 15; e1016-10151010yi1014, a.g.e., s. 51.

⁵ el-C1010bir1012, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 105-106.

⁶ Uçar, Şahin, *Varlığın M1010n1010 ve Mazm1011nu*, İst. 1995, s. 13.

⁷ Bkz. de Saussure, Ferdinand, *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev. B. Vardar), Ank. 1985, s. 121; Izutsu, Toshihiko, *Kur’1010n’da Allah ve İnsan*, (çev. S. Ateş), İst. ty, s. 45.

⁸ Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ank. 1990, s. 22.

⁹ Aksan, *Her Yönüyle Dil*, I, 20, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, s. 22.

¹⁰ Dil1010çar, A., *Dil, Diller ve Dilcilik*, Ank., 1968, s. 51.

¹¹ es-Suy101110171012, *el-Muzhir fi 1013ul1011mi’l-lu1018a ve env10101013ih1010*, (şrh. Mu1014ammed Carulmevl1010 ve diğerleri) Beyrut 1987, I, 37; Lyons, John, *el-Lu1018a ve 1013ilmi’l-lu1018a*, (Arapçaya terc. M. Al10171011n1012) Kahire 1987, I, 28.

¹² Bkz. Başkan, Özcan, *Bildirişim, İnsan Dili ve Ötesi*, İst. 1988, s. 102.

¹³ Bkz. de Saussure, a.g.e., s. 12, 17-18, 83-84; 1019ass1010n, Temm1010m, *el-Lu1018atu’l-1013Arabiyye ma1013n1010h1010 ve mebn1010h1010*, Kahire 1985, s. 26, 28, 314, 318; Erkman, a.g.e., s. 33, 34; 1019ic1010z1012, Ma1014m1011d Fehm1012, *Med’al il1010 1013ilmi’l-lu1018a*, K1010hire 1978, s. 10-12; Hançerlioğlu, a.g.e., s. 62-63. Benzer yaklaşımlar için bkz. Condon, a.g.e., s. 47; e1016-10151010yi1014, a.g.e., s. 49-55.

¹⁴ es-Suy101110171012, a.g.e., I, 8.

(maksatlarını, kendisiyle) anlattığı, ifade ettiği seslerdir¹⁵”. Bu tanımlara göre de *dil, seslerden (asv1010t) oluşur, bir anlam için vazedilir (ağr1010z) ve toplumsaldır (ta?b1012r)*.

Dilin temel fonksiyonu, bildirişimde bulunmak, iletişimi sağlamak ve düşünceleri ifade etmektir¹⁶. Buna göre *dil, bir anlaşma (bildirişme) aracıdır ve temelde insanlar-arası iletişimi sağlamak, onun asl1012 fonksiyonudur*¹⁷, ancak tek fonksiyonu değildir. Ayrıca, tek bildirişim/iletişim aracı da dil değildir, ama bildirişim türleri arasında en gelişmişidir¹⁸.

Genel olarak *karşılıklı bilgi alışverişi* anlamına gelen iletişimde ya da bildirişimde, önce bir yöne, sonra da o yönden geriye doğru yapılan iki tane bildirim söz konusudur. Buraya amaç ögesini de eklersek, iletişimi; “bir gönderici tarafından diğer taraftaki bir alıcı üzerinde belli bir etki meydana getirmek amacıyla adına gösterge denilen, anlam yüklü birimlerden yararlanarak karşı tarafa belirli bir bildiri ulaştırılması faaliyeti”¹⁹ şeklinde tanımlayabiliriz. Bu tanıma göre bildirim/bildirişim işleminde, görüleceği gibi, verici ve alıcı dışında temel iki öge daha bulunmaktadır: *Amaçlılık* ve bu doğrultuda *anlamlı göstergelerin kullanımı*²⁰.

1.1. İletişimin Unsurları

İletişim/bildirişim, verici açısından ele alındığında iletim/bildirim işlemini oluşturur. Bildirim işlemini açığa kavuşturmak için, *kim, kime, niçin (amaç), neyi, nasıl aktarmaktadır?* şeklinde beş soruluk bir formül oluşturulmaktadır. Bunlar aynı zamanda iletişim unsurlarını oluşturmaktadır. Şimdi bu formülün çözümlemesini yapalım:

Bildirişim işlemi en az iki taraf arasında yapılacağından *kim?* ve *kime?* sorularının cevaplanması gerekmektedir. Çünkü bildirim eyleminin gerçekleşmesi için bir tarafın belli bir bildirimde bulunması durumunda, bu bildiriye alacak bir karşı tarafın bulunması gerekmektedir.

Niçin? sorusu, bildirim işleminin en can alıcı noktasını oluşturmaktadır. Zira bildirim eyleminde temel şart, belli bir amaca yönelik olma bilincidir. Amacın gerçekleşip gerçekleşmemesi ise, konuşan kişinin elinde olan bir şey olmayıp işitene bağlıdır²¹.

Yapılan bir davranışın, söylenen bir sözün amaç ögesine karşılık gelmesi için, o davranış ya da sözün, gören ya da işitende belli bir etki uyandırmak, belli bir davranış biçimi oluşturmak ya da bildirmek gibi bir gayeye matuf olması gerekir. Amaçsız yapılan bir davranış ya da söylenen bir sözün, gerçekte iletişimsel bir değeri olmamalıdır; ne var ki alıcı

¹⁵ İbn Cinn1012, Ebul Fet1014 1013Osm1010n, *el-1019a10161010çi1016*, (thk. M. 1013A11012 en-Necc1010r), Kahire 1986, I, 34. Ayrıca bkz: eş-Şer1012f el-Curc1010n1012, es-Seyyid 1013A11012 b. Mu1014ammed, *Kit1010bu't-Ta?r1012f1010t*, İst. 1308 h., s. 89; es-Suy101110171012, a.g.e., I, 7; e1016-10151010yi1014, a.g.e., s. 49, 52.

¹⁶ Kıran, Zeynel, *Dilbilim Akımları*, Ank. 1986, s. 60; Vardar, a.g.e., s. 57.

¹⁷ Aksan, Doğan, *Türkçenin Gücü*, Ank. 1993, s. 50-51; Suleym1010n, Fet1014ullah A1014med, *Med'al ile 1013ilmi'd-del1010le*, 1991, s. 15. Dilin iletişim/bildirişim dışında belirtme, yaptırma, törensel ve eylemsel görevleri hakkında bkz. Grünberg, Teo, H. Batuhan, *Modern Mantık*, Ank. 1970, s. 9-12.

¹⁸ En gelişmiş bildirim aracı olan insan dili, gösterge olarak lafızları kullanmaktadır; ancak insan bildirimde bulunurken sadece dilsel göstergeleri değil, bunun yanında işitme, görme, koklama, tatma ve dokunma duyarlarına dayalı göstergeler, bir diğer ifadeyle beden dilini de kullanır. Bkz. Başkan, a.g.e., s. 18, 67.

¹⁹ İletişim/bildirişim tanımları için bkz. Başkan, a.g.e., s. 17; Condon, a.g.e., s. 67; Koç, Nurettin, *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İst. 1992, s. 50; Erkman, a.g.e., s. 39; Vardar, a.g.e., s. 60; Kayaalp, a.g.e., s. 106-107.

²⁰ Başkan, a.g.e., s. 17.

²¹ Başkan, a.g.e., s. 21-22. Göstergesi gösterge yapan amaçtır. Amaçsız göstergeler, anlamsızdır. (Bkz. Guiraud, Pierre, *Göstergibilim*, (çev. M. Yalçın), Ank. 1994, s. 39-40.) Gaflet içindeki kişinin (s1010h1012) ve uyuyanın (n1010im) sözüne itibar edilmemesi, sözün kasıtlı olarak sud1011r etmemesinden dolayıdır. Bkz. es-Subk1012 (es-Sebk1012), 1013A11012 b. 1013Abdilk1010f1012 ve ibnuhu T1010cudd1012n 1013Abdulvehh1010b b. 1013A11012 es-Subk1012, *el-İbh1010c fi şerhi'l-Minh1010c*, Beyrut 1995, I, 193; es-Suy101110171012, a.g.e., I, 39.

tarafından bu kasıtsızlık bilinemediği durumlarda, her bir işaret anlamlı hale gelebilmektedir²².

Dördüncü sıradaki *ne?* sorusu ise, büyük oranda söz konusu amaca bağlıdır²³. Çünkü bir eylemin amaç boyutu; “ne” sorusuna verilen cevap, “niçin” sorusuna verilen cevapla açıklandığı zaman iyice anlaşılabilir olur. Bu çerçevede insan dili, iş olsun diye kullanılan bir cümleler dizisi değil, belli bir amaç güdülerek yapılan bir bildirişim işlemi olarak görülmelidir²⁴.

‘Söyleyecek bir şeyi’ olup ta, bu şeyi, karşısındaki kimsede belli bir etki yaratma veya belli bir davranışa neden olma amacı ile söyleme veya bildirme biçiminde yapılan bir *bildirim* eylemi, eğer karşı taraftan da bir *bildirim* ile karşılırsa, *karşılıklı bildirim* ya da *bildirişim/iletişim* eylemi ortaya çıkmış olur. Bazı durumlarda tek yönlü bildirim daha ağır basabilir²⁵. Şu halde bir iletişim işleminin yerine getirilmesi için, yalnızca söyleyici açısından tasarlanmış olan “amaçlılık” yetmez. Karşı taraftaki dinleyici de, kullanılan sözlerin anlamını doğru olarak yorumlayabilmelidir. Söyleyici açısından *amaçlama* ve dinleyici açısından da *yorumlama* işlemleri birbirini *bütünleme* durumundadırlar. Eğer doğru amaçlanmış olan bir bildiri yanlış yorumlanırsa, ortaya bir aksaklık çıkacağı gibi; hiç te öyle amaçlanmadığı halde bir bildiri, sanki amaçlanmışçasına yorumlanırsa, o zaman da bir aksaklık çıkar. Böyle bir durumda, söyleyici tarafından dolaylı olarak anlatılmak istenenle, dinleyici tarafından yüzeysel olarak kabul edilen anlam şeklinde iki türlü yorumlama olabilmektedir²⁶.

Beşinci sıradaki *nasıl?* sorusu, bildirim işleminin gerçekleştirilme biçimini ilgilendirmektedir. *Mesaj, nasıl/hangi yolla iletilecektir?* Ancak böyle bir araç sağlandıktan sonra bir gönderici, karşısındaki bir alıcıya, belli bir amaç ile, belli bir bildiriye, belli bir aktarım biçiminde ulaştırabilmektedir²⁷.

Her aktarım aracı, kendi payına bir *bildiri değeri* taşımaktadır. Sözelimi, kişisel bir mektubu daktiloda beyaz kağıda yazıp göndermek sıradan bir anlam taşıdığı halde, aynı yazıyı pembe bir kağıda süslü bir el yazısı ile yazıp yollamak çok daha başka bir anlam taşımaktadır. O halde bir bildirin yalnızca *içerik* kesimi değil, *biçim* kesimi de kendi başına bir bildiridir²⁸.

İletişimde *nasıl?* sorusuna cevap verirken akla gelen diğer bir husus ta *bağlam*dır. Çünkü ifadeleri ne şekilde (nasıl) anlayacağımız sorusunu ele aldığımızda ‘bağlam’ kavramına da ulaşırız. Zira, bütün ifadeler bağlamları içinde ortaya çıkar ve ancak onlar aracılığıyla anlaşılabilir. İletişimde bağlam, özellikle anlayan açısından çok önemlidir. Verici açısından bağlamın önemi, sözü, dinleyiciye nasıl aktaracağına ortaya çıkarken; alıcı açısından, söylenen sözü nasıl anlayacağını belirler. Bu sebeple anlama faaliyetinin en temel unsurunu *bağlam* oluşturur²⁹.

Croce (1866-1952); “bir sözcük, şartlardan, im1010lardan, vurgudan ve de içinde düşünüldüğü, canlandırıldığı ve üretildiği tutumlardan ayrı tutulduğunda artık hiçbir anlam taşımaz, kesin, hiçbir anlamı yoktur”³⁰ der. Yani onun başka sözlerle olan bağlantısını, söylenme amacını, söyleyen kişinin muhatabından beklediği cevabı, sözün

²² Başkan, a.g.e., s. 22-23, 28, 104; Guiraud, a.g.e., s. 22.

²³ Başkan, a.g.e., s. 24.

²⁴ Başkan, a.g.e., s. 248.

²⁵ Başkan, a.g.e., s. 104.

²⁶ Başkan, a.g.e., s. 258-259; Kayaalp, a.g.e., s. 110.

²⁷ Başkan, a.g.e., s. 24.

²⁸ Başkan, a.g.e., s. 25. Benzeri ifadeler için bkz. Erkman, a.g.e., s. 34.

²⁹ Bağlamın tanımları için bkz. Aksan, *Her Yönüyle Dil*, III, 204; Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Ank., 1996, s. 63; Bozkurt, Fuat, *Türkiye Türkçesi*, İst. 1995, s. 187; Rickman, H.P., *Anlama ve İnsan Bilimleri*, (çev. M. Dağ), Ank. 1992, s. 108.

³⁰ Boucher, David, “Geçmiş Yaratmak”, (çev. K. Aysever), *Felsefe Dünyası*, S. 10, Ank. Aralık-1993, s. 55.

gerekçelendirilmesi için öne sürülen nedenleri vs. unsurları da bilmek gerekir. Söz'e olumlu ya da olumsuz (*pasif ya da aktif*) katılan tüm şahıslar (konuşmacı, dinleyici ya da dinleyiciler), toplumsal ilişkiler, zaman ve mekan çerçevesinde farklı şartlar, geçmişte ve günümüzde meydana gelmiş olaylar, makam/bağlam olarak değerlendirilir. Buna kültür, olaylara ve nesneye bakış açısı da, gelenek-görenek, alışkanlıklar ve inançlar da dahildir³¹.

İletişimin diğer unsurları da dikkate alındığında bir metnin ya da bir uygulamanın bağlam çerçevesinde ve doğru bir şekilde anlaşılması, dolayısıyla iletişimin sağlıklı bir şekilde devam etmesi, şu soruların cevabını gerektirir: **Kim (ve hangi sıfatla) söylüyor?, Kime söylüyor?, Niçin (ve hangi şartlardan etkilenerek) söylüyor?, Nerede söylüyor?, Ne zaman söylüyor?, Nasıl söylüyor?, Hangi dış şartları etkilemiştir?**

1.2. İletişimin Gerçekleşme Şartları

Yukarıda söylediklerimiz ışığında, "iletişimin gerçekleşmesi için hangi şartların tahakkuk etmesi gerekir ve iletişimin unsurları nelerdir?" sorularına geçilebilir. Aslında, bu soruların cevapları yukarıda genel hatlarıyla verilmiştir. Ama önemli gördüğümüz noktaları biraz daha ayrıntılı bir şekilde ele almak istiyoruz.

İletişimde genelde verici tarafından şifrelenmiş (kodlanmış) bir mesajın alıcı tarafına gönderilmesi, aktarılması ve alıcı tarafın da bu mesajın şifresini çözmesi söz konusudur. Alıcı tarafına gönderilecek mesajın, (sözlü ya da yazılı) bir dilsel metnin oluşmasında bazı şartlar yerine getirilmiş olmalıdır. Mesela bunlardan biri, *amaçlı* olma durumudur ki, yukarıda bundan bahsetmiştik.

Bir diğer şart ise konuşan ile dinleyen arasında bir *yaşantı ortaklığı*nın (bilgi, deneyim, duygu vb. konularda eşdeğer yaşantının) bulunması durumudur³². Bir başka deyişle, göstergelerin hangi anlamlara geldikleri üzerinde önceden uzlaşmış olmalı ve bildirinin tümü aktarılmaya bile, eksik olarak verilen kesimine bakılarak anlamın tümü çıkarılabilmelidir. Aksi takdirde, kendi ülkesindeki matem rengi 'beyaz' olduğu için, bir Batı ülkesindeki cenaze törenine çok iyi niyetlerle beyaz elbise giyerek katılan birisi gibi; hiç istenmediği halde yanlış bir bildirimde bulunulmuş olunabilir. Çünkü 'yaşantı ortaklığı' olmadığı, yani 'art-alan bilgisi' denilen dağarcık bakımından iki taraf arasında bir 'eş geçirililik' bulunmadığı zaman, yanlış anlama kaçınılmaz olmaktadır³³. Bir diğer ifadeyle, ***konusan ile dinleyen arasındaki ortak nokta (yaşantı ortaklığı: art-alan bilgisi) ne kadar ise bildirişim işlemi de o oranda gerçekleşir.*** Çünkü, ancak ortak bilgilere dayanarak bildirişimi sağlayabiliriz. Nitekim, "birini anlamak demek, zihnimizde, bizimle konuşan kişininkine benzer kavramlar oluşturmak demektir³⁴".

Bildirişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinin bir başka şartı da *karşı tepki*, yani geri bildirimdir. Bildirinin gerçek bir bildiri olması, onun hedefe, doğru yoldan ulaşmasına bağlıdır. Bu sebeple herhangi bir bildiriye hedefe doğru yöneltirken, yanlış anlaşılmalara karşı sürekli bir bilgi alışverişi sağlanmalı, bildirinin nasıl anlaşıldığı denetlenmelidir. Böyle bir denetleme yapılmazsa, bildirinin yerine varmış olup olmadığını anlamak mümkün olmaz. Askerlikte, verilen bir komutun doğru anlaşılıp anlaşılmadığını denetlemek için yaptırılan 'emir tekrarı' dışında, istenen görevin yerine getirildiğini bildiren bir 'tekmil haberi' ('görev tamamlandı' bildirisi), bu görevi veren kişiye ulaştırılmaktadır. Eğer 'geriye bildiri' biçiminde böyle bir denetleme yapılmazsa, bu gibi bir bildiriye yollayan kurum, örgüt, parti, vb. gibi birimlerin doğru yolda ilerleyip ilerlemedikleri anlaşılabilir³⁵. Şu halde, verilen

³¹ Hass1010n, a.g.e., s. 351, 352.

³² Başkan, a.g.e., s. 266-267; Vardar, a.g.e., s. 66-67; Kayaalp, a.g.e., s. 91, 93-94.

³³ Başkan, a.g.e., s. 30. Ayrıca bkz. Porzig, Walter, *Dil Denen Mucize*, (çev. V. Ülkü), Ank. 1985/1986, I, 78-79; Öner, a.g.e., s. 98.

³⁴ Vardar, a.g.e., s. 67.

³⁵ Başkan, a.g.e., s. 37-38.

mesajı hedefe, doğru olarak ulaştırmak ve sonra da bunu kontrol etmek gerekir. Zira, geri bildirim/karşı tepki, iletişimin devamı için önemli bir unsurdur.

Yukarıda genel hatlarıyla iletişimden ve gerçekleşmesi için gerekli unsurlardan bahsettik. Şimdi ise bu bilgiler ışığında vahiy konusunu inceleyeceğiz.

2. Sözlük ve Terim Olarak Vahiy

Bir kelime, kullanıldığı ortama göre anlam değişikliğine uğrayabilmekte, daha doğru bir ifadeyle farklı anlamlar, farklı ortamlarda aynı kelimeyle ifade edilebilmektedir³⁶. Bunlardan birisi de vahiy kelimesidir.

2.1. Vahyin Sözlük Anlamları

Vahy, Arapça v - _ - y harflerinden oluşan *ve_1010* filinin mastarı durumunda bir kelime olup, özellikle Allah-insan iletişiminde odak bir terimdir. Örneğin sözlüklerde vahiy; “Allah Ta101011010’nın beşer ile dilediği bir maksat ve dilediği bir biçimde iletişim kurma ve konuşma çeşitlerinden her birine, özellikle de peygamberler ile konuşma çeşidi³⁷”ne verilen bir isim olarak geçer. Vahy sözcüğü mastar olarak, iş1010ret, kit1010bet, ris1010let, ilh1010m, gizli söz söylemek (kelam), fısıldamak ve başkalarına ilk1010 edilen (iletilen) her şey man1010larına geldiği gibi, emretmek, vesvese vermek ... gibi man1010lara da gelmektedir³⁸.

İbn-i F1010ris’e (ö. 395 h.) göre vahyin temel anlamı, “bir bilginin gizlilik içinde iletilmesi” demektir. V1010v-_1010-Y1010 harfleri, gizlilik içinde ya da gizlilik dışında, bir ilmin başkasına iletilmesine (ilk1010) del1010let eden kelimenin köküdür. Şu halde vahy, işaretler; vahy, kitap ve risalettir. Başkasına, bilmesi için iletilen (ilk1010 edilen) her şey vahydir. Vahy çerçevesinde zikredilenler, bu asla dayanır³⁹. Onun bu ifadelerini dikkate aldığımızda, vahy kelimesini Türkçe’ye isim olarak *ileti/mesaj, bildiri* şeklinde, mastar olarak da *iletim, iletme/bildirim* şeklinde tercüme etmemiz mümkündür.

er-R1010©ib el-İ_feh1010n1012 (ö. 425 h.) ise vahyin “hızlı işaret etmek” anlamına geldiği görüşündedir ve yukarıda sayılan vecihleri, vahyin vesileleri (yolları) olarak görür. Bu hızlı işaret, remiz (sembol) ve ta’riz yoluyla sözle olabileceği gibi; ses, işaret, yazı, vesvese, ilh1010m ve uyku (burada kastedilen rüyadır) ile de olabilir⁴⁰. Bundan da anlaşılıyor ki, sözlük anlamı itibarıyla vahy “süratli ve gizlice işaret etmek” demek olup, sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde iletişim⁴¹ söz konusu olabilir. **Sözlü işaret** lafza dayanır. **Sözsüz**

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şimşek, Mehmet Ali, *Arap Dilinde Çok Anlamlılık ve Karine İlişkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi) Konya 2000.

³⁷ er-R10101018ib el-İ10106feh1010n1012, *Mufred1010tu elf10101020i'l-Kur'1010n*, (thk. Safv1010n Adn1010n D1010vud1012) Beyrut 1992, V1019Y md; İbn Man10201011r, Ebu'l-Fa_1 Cem1010lu'd-D1012n Mu1014ammed b. Mukerrem, *Lis1010nu'l-1013Arab*, Beyrut 1990, V1019Y md.

³⁸ er-R10101018ib, *el-Mufred1010t*, V1019Y md; İbn Man10201011r, *Lis1010nu'l-1013Arab*, V1019Y md.; el-F1012r1011z1010b1010d1012, Mecdu'd-d1012n Mu1014ammed b. Ya1013k1011b, *el-i1010m1011su'l-mu101410121017*, Beyrut 1994, V1019Y md. Ayrıca bkz. Mu“1010til b. Suleyman, İbn Beş1012r el-Ezd1012 el-Hor1010s1010n1012 el-Mervez1012 Ebu'l-1019asan, *Kit1010bu'l-vuc1011h ve'n-ne10201010ir*, (tahric: Ali Özek) İst. 1993, s. 69; el-Muncid, Mu1014ammed Nuruddin el-Muncid, *el-İştir1010ku'l-laf10201012 fi'l-Kur'1010ni'l-Ker1012m beyne'n-na1020ariyyeti ve't-ta1017b1012*“, Beyrut 1998, s. 234.

³⁹ İbn F1010ris, Ebu'l-1019useyn A1014med b. Zekeriyy1010, *Mu1013cemu Me“1010y1012su'l-lu1018a*, (thk. Abdus-Sel1010m Muhammed H1010r1011n) Beyrut 1991, V1019Y md.; el-Muncid, a.g.e, s. 234. Benzeri bir ifadeyi 1013Abdullah et-Teym1012 el-İ10106feh1010n1012 (ö. 181 h.) de söylemektedir. Bkz. et-Te10141010nev1012, Mu1014ammed 1013Al1012, *Mevs1011?1010tu keşş1010fi i'tul1010h1010ti'l-fun1011n ve'l-1013ul1011m*, (thk. 1013Al1012 Da1014r1011c) Beyrut 1996, II, 1776.

⁴⁰ Bkz. er-R10101018ib, *el-Mufred1010t*, V1019Y md.

⁴¹ Sözlü ve sözsüz işareti, bir diğer ifadeyle sözlü ve sözsüz iletişimi, malzemesi bakımından incelediğimizde karşımıza günümüz terimiyle gösterge çıkmaktadır. Gösterge (dilde sözcük), kendisinden başka bir şeyin yerine geçerek onu belirten veya gösteren bir birimdir (Bkz. Başkan, a.g.e., s. 108). Örneğin tabiattaki 1010yetler, Allah’ın varlığının ve gücünün göstergeleridir. Ancak dil-içi değil, dil-dışı göstergelerdir.

işaret ise vücut organları aracılığıyla ve söz şeklinde olmayan, herkesçe anlamlı bulunmayan seslerle meydana gelir. Sözlü iletişimde de, sözsüz iletişimde de söz, sembol ve işaretlerin anlamını sadece iletişimi kuranlar bilir. Bu tür vahiy yollu iletişimlerde iletilen bilgiye üçüncü şahıs ulaşamaz. Gizlilik ve sürat anlamı da buradan geliyor olmalıdır. Bu sebeptendir ki, “birine gizlice ve süratli bir şekilde bir söz söylemek, kulağına hafifçe fısıldamak; biri ile, üçüncü kişinin anlayamayacağı bir dil ile konuşmak ki -bu konuşma açık ta olabilir, gizli de olabilir- şifreli söz söylemek ... gibi anlamlar da vahy kelimesinin sözlük anlamlarındandır⁴².

Arapçada vahyin, mektup veya kitap **yazmak**, yazı, hat sanatı, harf, şifre ve kitabe (yazıt) anlamlarıyla kullanılmasında da, yine gizli bir şekilde iletişim kurmak söz konusudur. Zira unutulmamalıdır ki, c1010hiliye döneminde yazı yaygın bir iletişim aracı değildir⁴³.

Vahyin gizli söz söylemek, konuşmak anlamı içerisinde “buyurmak, **emretmek**” man1010sı da bulunmaktadır. Nitekim İbn İteybe (ö. 276 h.), “İşte o gün yer, Rabbinin emretmesiyle (vahyetmesiyle) bütün haberlerini anlatır” (ez-Zilz1010l, 99/4-5) 1010yetindeki vahyin *emretmek* anlamında kullanıldığı görüşündedir. Vahyin emretmek anlamına, Bedir Muharebesi’nde Allah’ın meleklere vahyi de gösterilebilmektedir: “Rabbin meleklere vahyedyordu ki, ‘Ben sizinle beraberim. Gidin iman edenleri desteğinizle yerlerinde sabit tutun. Birazdan, kafirlerin kalplerine korku bırakacağım. Siz de onların boyunlarının üstünü vurun, her birinin parmaklarını kesin’ (el-Enf1010l, 8/12). İzutsu, buradaki vahyin “meleklere emretmek” anlamının, karşılıklı konuşmak şeklinde değil, aksine Allah’ın iradesi anında mesajın derhal yerine getirilmesi şeklinde tecelli ettiğini söylemiştir⁴⁴. Bu, bizce isabetli bir yorumdur.

Kur’1010n’da ins ve cin şeytanlarının, insan zihnini bulandırmak maksadıyla ona verdikleri **vesveseler** ile kendi aralarındaki şeytanlıkları ve kötülükleri birbirlerine fısıldamalarına da vahy kavramı içinde yer verilmiştir. Söz konusu bu anlam da kelimenin sözlük anlamı içerisinde⁴⁵.

Görüldüğü gibi vahyin sözlük anlamındaki en belirgin yön, “gizlilik içerisinde ve süratli bir biçimde bildirmek”tir⁴⁶. Bu bildirme ise iş1010ret, im1010, kit1010bet, ris1010let, ilh1010m ... gibi yöntemlerle olabilir. Vahiy kelimesindeki gizlilik özelliği aşağıdaki beyitte de açıkça ortaya çıkmaktadır. Şunu hemen hatırlatalım ki gizlilik, diğer ifadeyle anlaşılmazlık, üçüncü şahıslar için söz konusudur. İletişime giren verici ve alıcı arasında bu durum (gizlilik ve anlaşılmazlık) söz konusu değildir. C1010hiliye şairi el-Fa_1 (ö. 603 h.) beytinde şöyle diyor:

Y1011_1012 ileyha biin“1010_in ve na“na“atin kem1010 ter1010«anu fi efd1010niha er-r1011mu

“Erkek deve kuşu ona (dişiye) çatırtılı seslerle (in“1010_, deve kuşu dilidir) ve na“na“a ile (deve kuşunun laklaklarından meydana gelen seslerin birleşimi) söylüyor. Onlar, Rumların kendi kalelerinde anlaşılma bir dille birbirleriyle konuştukları gibi (konuşuyorlar)”⁴⁷. Beyitte hem erkek deve kuşu ile dişi deve kuşu arasında meydana gelen anlaşılma sesler, hem de üçüncü şahıs durumunda bulunan kişinin anlamadığı Rumca konuşmalar, vahiy kelimesinin

⁴² Bkz. Duman, M. Zeki, *Vahiy Gerçeği*, Ank. 1997, s. 34-35.

⁴³ Zikredilen anlamlar için bkz. İbn Man10201011r, *Lis1010n‘ul-1013Arab*, V1019Y md.

⁴⁴ Duman, a.g.e., s. 36. Söz konusu 1010yetteki vahy kelimesinin emir anlamı için ayrıca bkz. 1015ubh1012‘1016-10151010lih, *Meb1010hi_fi 1013ul1011mi‘l-Kur‘1010n*, Beyrut 1990, s. 24.

⁴⁵ Örneğin, en-N1010s, 114/1-6, el-En‘1010m, 6/121, el-En‘1010m, 6/112) 1010yetlerinde olduğu gibi. Bkz. 1015ubh1012‘1016-10151010lih, a.g.e., s. 24; Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Us1011li*, Ank. 1997, s. 37; Duman, a.g.e., s. 37. Mu“1010til b. Suleym1010n (a.g.e., s. 69), söz konusu 1010yetlerdeki vahy kelimelerini emretmek anlamı çerçevesinde ele almıştır.

⁴⁶ Bkz. İbn Man10201011r, V1019Y md.; et-Te10141010nev1012, a.g.e., II, 1776; 1015ubh1012‘1016-10151010lih, a.g.e, s. 23; Duman, a.g.e., s. 37.

⁴⁷ İzutsu, a.g.e., s. 198.

kullanılmasını uygun hale sokmakta ve gerçekte birileri için anlamlı olan birimler, diğerleri için anlamsız semboller olarak algılanmaktadır.

2.2. Vahiy Terim Anlamı

Terim olarak vahiy kelimesine baktığımızda ise, genel sözlük anlamının daraltılmış olduğunu görüyoruz. Örneğin eş-Şer1012f el-Curc1010n1012 (ö. 816 h.) vahiy, “bir man1010yı her hangi bir varlığa gizli ve süratli bir biçimde iletmek (*il“1010*)”⁴⁸ olarak tanımlarken, er-Ra©ib el-Ġfeh1010n1012 (ö. 425 h.), “Allah’ın peygamberlerine ve veli kullarına gönderdiği ilah1012 sözler”⁴⁹ şeklinde tarif eder. ez-Zer“1010n1012 (ö. 1948 m.) ise, “vahiy, Allah Ta101011010’nın kullarına bildirmek istediği hid1010yet ve buyruklarını, onların arasından seçtiği peygamberlerine, insanların alışık olmadığı gizli ve süratli bir yolla bildirmesi demektir”⁵⁰ der. Görüldüğü gibi, terim olarak *vahiy* kelimesi anlam daralmasına uğrayan İslam1012 kavramlarından biridir.

Vahiy kavramının Kur’1010n-ı Kerim’deki kullanılış biçimlerine bakıldığında söz konusu terimin, genelde, ‘bir varlıktan diğer bir varlığa bir şeylerin iletilmesi’ anlamını ifade ettiği görülür⁵¹. Bu anlamda Kur’1010n-ı Kerim, şeytanların (Bkz. el-En’1010m, 6/112-113) ve insanların (Hz. Zekeriyy1010’nın, bkz. el-Meryem, 19/11) vahyetmesinden de söz eder. Ancak şunu hemen belirtelim ki, vahyin bu türü, her ne kadar *va_1010* fiilinin türevleriyle ifade ediliyorsa da o, ilah1012 vahiy olarak telakki edilmemektedir. Çünkü söz konusu vahiy olgusunun her iki ucunda da varlıklar bulunmaktadır. Yani vahyeden de vahye muhatap olan da mahluktur. O nedenledir ki, bu tarz bir vahye konu olan lafızlar, telkin etmek, fısıldamak, işaret etmek gibi sözlük anlamlarından öte bir man1010da kullanılmamıştır⁵².

Şu halde Kur’1010n1012 vahiyden anlaşılması gereken, kaynağı Allah olan vahiylerdir. İnsanların, şeytanların birbirlerine yaptıkları gizli/şifreli işaretlemeler/fısıldamalar bu çerçeveye girmediği gibi; kaynağı Allah olan, ancak gayr-ı 1010kıl varlıklara hitaben yapılan yönlendirmeler/sevk ü idare/yaratmalar da bu çerçeveye girmez.

Kişiye özel emir nitelikli vahiylerin (kişilerin önüne onların, onları yapmaktan kaçınamayacakları yaratmaların/imkan ve fırsat koymaların) de, her ne kadar kaynağı Allah olsa da Kur’1010n1012 vahye yani üçüncü şahısların sorumlu tutulduğu vahiy türüne dahil edilemeyeceği kanaatindeyiz. Yukarıda bazı alimlerin görüşleri çerçevesinde ele aldığımız ve diğer insanları bağlamayan, sorumluluk altına almayan vahiyleri, sözlü ya da sözsüz iletişime dahil etmeden Allah’ın “ol” emrine muhatap olduklarını düşünüyoruz. Ancak buradaki emretmek, sözlü değildir. Aksine kader1012 emir, kader çizgisi çerçevesinde kişinin bütün benliğini kaplar, kişi kaderinin esiri olur. “Kader1012 emir”, daha doğru ve bilinen bir ifadeyle “tekvin1012 emir”, Allah’ın emretmesi ve bu emirle emredilen şeyin/kişinin emre am1010de olup gereğini yerine getirmesidir. Burada herhangi bir seçim söz konusu değildir. Bu çerçevede ele aldığımızda, fitr1012 ilh1010m ve gariz1012 (içgüdüsel) ilh1010m olarak değerlendirilen vahiyler, Allah’ın ol emri (vahiy) dahilinde, emredilen şey, emredilen kişi ya da şeyde bir mevcudiyet bulur; Allah emrini yaratır. Kur’1010n1012 vahiy türünde ise üçüncü şahıslara da iletilmesi için ekseriyet vahiy meleği Cebrail vasıtasıyla peygambere, emir ve yasaklar gibi insanın hid1010yeti için gerekli bilgiler iletilir. Bu tür vahiyde vahyin hitap ettiği kişiler, sorumludurlar ve bu sorumluluk karşısında da ihtiyar sahibidirler.

⁴⁸ eş-Şer1012f el-Curc1010n1012, a.g.e., s. 40.

⁴⁹ er-R10101018ib, *el-Mufred1010t*, V1019Y md.; Duman, a.g.e., s. 19.

⁵⁰ ez-Zer“1010n1012, Mu1014ammed 1013Abdu’l-1013Az1012m, *Men1010hulu’l-1013irf1010n fi 1013ul1011mi’l-Kur’an*, Beyrut 1988, I, 64; Duman, a.g.e., s. 20. Terim olarak vahiy kısaca, “Allah Ta101011010 tarafından, nebilerine indirilen söz” olarak da ifade edilmektedir. Bkz. et-Te10141010nev1012, a.g.e., II, 1776.

⁵¹ Bkz. er-R10101018ib, *el-Mufred1010t*, V1019Y md; İbn Man10201011r, *Lis1010nu’l-1013Arab*, V1019Y md; el-F1012r1011z1010b1010d1012, *el-İ1010m1011su’l-Mu101410121017*, V1019Y md.

⁵² Demirci, Muhsin, *Vahiy Gerçeği*, İst. 1996, s. 24-25.

Emir niteliğinde vahiyde bir sorumluluk ve dolayısıyla bir ihtiyar yoktur. Çünkü vahyedilen/emredilen şeyler, “ol” emri gereğince yerine getirilmektedir. Bu tür emre, meleklerle yapılan emir girdiği gibi, Hz. Nuh’a hitaben yapılan “bir gemi yap” (Müminun, 23/27); Hz. Musa’ya hitaben yapılan “kullarımı gece yarısı götür” (Taha, 20/77), “as1010nla denize vur” (eş-Şuar1010, 26/63), “as1010nla taşa vur” (el-A’r1010f, 7/160); Havarilere hitaben yapılan “bana ve İsa’ya inanın” (el-M1010ide, 5/111) vahiyler/emirler de girer. Tekrarlamak gerekirse, bu tür emirler, diğer insanları bağlamayan vahiyler olup din1012 içerik taşımazlar. Burada söz konusu vahiy, **kader1012 esaret** anlamındadır. Allah’ın *Kun ve Feyuk1011n* (en-Nahl, 16/40) 1010yeti hükmüne binaen gerçekleşen vahiyler, hep bu türden, kader1012 esaret çerçevesine girer. Bu tür vahiyde bilgilendirme ve sorumluluk yoktur. Allah bu tür vahiyde emrettiğini yaratır. Çünkü bunlar kişisel niteliklidir, kişiye özel emirdir⁵³.

2.3. Vahyin Geliş Yolları

Şu andan itibaren vahiyyle, Allah’ın insanla olan din1012 muhtevalı iletişimini kastediyoruz. Vahyin geliş şekilleriyle ilgili olarak Kur’1010n’da şu 1010yet geçmektedir: “Allah’ın bir beşer ile konuşması ancak ya vahiy yoluyla veya perde gerisinden (kelam ile), yahut ta bir elçi gönderip dilediği şeyleri -izni ile- O’nun vahyetmesiyledir.” (eş-Ş1011r1010, 42/51). 1007yette, üç çeşit vahiy yolundan bahsedilmektedir: 1) Allah’ın, man1010yı elçinin kalbine atması/indirmesi; 2) Allah’ın, bir perde arkasından elçiyle konuşması, 3) Allah’ın, vahiy meleğini peygambere göndererek, meleğin kendisine iletilen mesajı elçiye (peygambere) iletmesi⁵⁴.

Vahyin geliş şekillerinden birincisi, *vahy* kelimesiyle ifade edilmiştir. Söz konusu kelime, Allah’ın doğrudan doğruya, çok süratli ve gizli bir tarzda bilgi aktarması ve birden bire kalbe iletmesi anlamındadır⁵⁵. Sözlü bir konuşmadan olan ikinci şekilde, dinleyen (peygamber) konuşanı (Allah’ı) göremez⁵⁶; sadece kendisine yakın bir yerden gizemli tarzda hitap eden gizli bir varlığın mevcut olduğunu anlar. Bu çeşit bir iletişimin/vahyin özelliği, doğrudan doğruya işitme duyusuna yönelik olmasıdır⁵⁷. İlah1012 iletişimin üçüncü şeklinde ise Allah, mesajını bir elçi/melek vasıtasıyla bildirir⁵⁸. İslam alimlerine göre bu tür vahiy iki şekilde gerçekleşmiştir. *Birinci şekli*, vahiy elçisinin melekiyetten beşeriyete intikal etmesiyle; *ikincisi* ise, Hz. Peygamberin beşeriyetten melekiyete geçişiyle gerçekleşmiştir⁵⁹.

Şu halde, Allah, insanlarla vasıtasız olarak gizli konuşma (kalbe ilh1010m etme) şeklinde, perde arkasından konuşma şeklinde ve elçi göndermek suretiyle iletişim kurar.

Vahyin anlamlarından birinin de **ilh1010m** olduğunu daha önce söylemiştik. Vahyin ilh1010m anlamı, Allah’ın insanlarla iletişim kurduğu yollardan biri olup, vahyin yukarıda zikredilen birinci çeşidini teşkil eder. Vahyin bir çeşidi olan ilh1010mda bir aracı bulunmaz. Vahyin bu türü, verici durumunda bulunan tarafın (Allah’ın), iletmek istediği bilgi ve anlamı, alıcı durumunda bulunan tarafın kalbine iletmesi (bırakması/ilk1010 etmesi) şeklinde gerçekleşir.

⁵³ Aslında, bizim burada tekv1012n1012 emir olarak da ifade edilebilecek olan kader1012 es1010ret kavramı, fitr1012 ve içgüdüsel (gar1012z1012) ilh1010m olarak ifade bulmuştur. Örneğin; el-Kasas, 28/7 1010yetinde Musa’nın annesine, çocuğunu emzirmesi; el-M1010ide, 5/111 1010yetinde de hav1010r1012lere, Allah’a ve peygamberine inanması vahyedilmesi, birer fitr1012 ilh1010m (Bkz. 1015ubh1012’1016-10151010lih, a.g.e., s. 23.); en-Nahl, 16/68-69 1010yetinde Allah’ın arıya vahyetmesi ise hayvan için içgüdüsel (gariz1012) ilh1010m olarak görülmüştür (Bkz. 1015ubh1012’1016-10151010lih, a.g.e., s. 23; Duman, a.g.e., s. 33.).

⁵⁴ 1015ubh1012’1016-10151010lih, a.g.e., s. 25.

⁵⁵ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’1010n Dili*, İst. 1979, VI, 4255.

⁵⁶ Bkz. Elmalılı, a.g.e., VI, 4255; Izutsu, a.g.e., s. 221.

⁵⁷ Demirci, a.g.e., s. 177.

⁵⁸ Bu türdeki vahyin temel yapısı şöyledir: A’dan M’ye, M’den B’ye. (A: Allah, B: Peygamber, M: Melek). Bkz. Izutsu, a.g.e., s. 221.

⁵⁹ Demirci, a.g.e., s. 178.

Vahyin ilh1010m (sözsüz vahiy) türünde, feyiz yoluyla kalbe gelen özel bir anlam ve bilgi, bir şeyi akla (zihne) koyma ve telkin etme durumu vardır. Bu durum, özellikle Allah Ta1010l1010 ve Cibril tarafından süratli ve gizli bir şekilde zihne konulana özeldir⁶⁰ ve Allah ilh1010mı kullarından dilediğine tahsis eder⁶¹.

Vahyin sözsüz kısmını ifade eden ilh1010ma, “Musa’ya ‘as1010nı bırak’ diye vahyettik” (el-A’r1010f, 7/117) 1010yeti örnek verilmektedir. 1007yette geçen ilh1010m anlamında vahiy şu şekilde gerçekleşir: Allah, kendi isteğini, araya bir aracı koymadan, gizli ve süratli bir şekilde herhangi bir dil kullanmaksızın doğrudan insanın kalbine indirir. İnsan da Allah’ın kendisine ilh1010m ettiği anlamı anlarken, mesajı alabilecek bir zihn1012 oluşum içinde bulunur⁶². Kalbe iletmek suretiyle meydana gelen ilh1010m anlamına verilen örneklerden biri de “Musa’nın annesine çocuğu emzirmesini ... vahyettik “ (el-Kasas, 28/7) 1010yetedir⁶³. Bu ve benzeri 1010yetlerdeki vahyin, kader1012 esaret anlamında olduğunu söylemiştik.

3. İletişim Unsurları Açısından Vahiy

Vahyin lügat ve terim anlamları ve türleri anlatılırken onun iletişim unsurlarına zaman zaman değinilmişti. Söz konusu unsurlar, burada biraz daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Tanrı, insanoğlunu yarattıktan bu yana onunla iletişim kurmuş, bunu bazen dille bazen de dil dışı yollarla gerçekleştirmiştir. Tanrı-insan ve insan-Tanrı iletişimi, Hz. Adem’in yaratılıp Cennete konulması ve daha sonra yeryüzüne indirilmesi ile başlar ve insan var oldukça sürecektir.

İletişimin, karşılıklı iletim, yani karşılıklı bilgi alış-verişi olduğunu söylemiştik. Hemen hatırlanmalıdır ki, aktarılan şey yeni bir bilgi olmasa da karşılıklı diyalog çerçevesinde paylaşılan her şey iletişimdir. Selamlaşmalar, temenniler, duyguların ifadesi, kısaca iki varlık arası (canlı-canlı, cansız-canlı, canlı-cansız, cansız-cansız) her türlü anlamlı birimlerin aktarımı bir iletişimdir. Bu çerçevede düşündüğümüzde, Yaratıcı ile yaratılan arasındaki ilişki de bir iletişim boyutunda olmalıdır. Allah ile insan arasında iki çeşit haberleşme/iletişim aracı vardır. Biri sözlüdür (bundan bahsetmiştik); her iki taraf ta insan dilini kullanarak meramını anlatır. İkincisi sözsüzdür; yani Allah tabiat 1010yetlerini, insan da vücudunun hareket ve işaretlerini kullanarak meramını anlatır⁶⁴.

Sözlü haberleşme üst makamdan aşağı doğru olursa dar ve teknik anlamıyla vahiydir; Allah, 1010yetler gönderir, iradesini söz şeklinde ifade eder. Aşağıdan yukarı doğru olursa duadır; namaz veya genellikle ibadet şeklinde cereyan eder⁶⁵.

Kur’1010n’a göre Allah, insan ile konuşmak isterse birtakım 1010yetler (işaretler) gönderir. Bu durumda sözlü işaretlerle sözsüz işaretler arasında bir ayırım yoktur; her ikisi de Allah’ın 1010yetleridir (fakat, 1010yet denince akla ilk önce, vahiy 1010yetleri gelir). Allah’tan insana doğru olan konuşmanın tipik bir örneği olan vahiy, Allah ile insan arasındaki konuşmanın yalnız bir bölümüdür. Bundan dolayı Kur’1010n, “vahyedilen sözlere” “1010yetler” der ve bunlarla yine 1010yetler adı verilen sözsüz tabiat işaretleri (bkz. el-Bakara, 2/164, 1007l-i İmr1010n, 3/190, Y1011nus, 10/6, el-Mü’minun, 23/80, R1011m, 30/22, el-C1010siye, 45/5) arasında bir ayırım yapmaz. Zira, nasıl ki yola dikilen işaretler, yolcunun gözlerini kendilerine değil, gideceği istikamete yöneltirse, her tabiat olayı da bizim

⁶⁰ Bkz. Duman, a.g.e., s. 127-128; Demirci, a.g.e., s. 63-65.

⁶¹ Krş. Duman, a.g.e., s. 128. Allah’ın peygamberlere ilh1010mına vahiy, veli kullarına vahyine de ilh1010m tabir edilir. Bu ifade aynı zamanda her ikisi arasındaki farkı da açıklamak içindir. Bkz. Elmalılı, a.g.e., V, 3719; Duman, a.g.e., s. 209; Demirci, a.g.e., s. 64-65.

⁶² Bkz. Duman, a.g.e., s. 129-130.

⁶³ İbn Man10201011r, *Lis1010nu’l-1013Arab*, V1019Y md.; Duman, a.g.e., s. 32, 130.

⁶⁴ Izutsu, a.g.e., s. 168, 189-190.

⁶⁵ Izutsu, a.g.e., s. 95, 189-190.

dikkatimizi kendi üzerine değil, kendisinin ötesinde olan bir istikamete yöneltmeye çalışır. Bu anlayışa göre bir tabiat olayı, artık bir tabiat olayı değildir; bir işarettir, bir semboldür. Kur'1010n'a göre birer 1010yet (gösterge) olan bütün tabiat olayları, Allah'ın z1010tını, yahut da Onun şu veya bu sıfatını ve iyiliğini, saltanat ve ad1010letini gösterir⁶⁶.

Allah, sözlü konuşmada insana duyurmak istediği şeyi, tahlil1012 yoldan verir. Verilen her unsur mümkün olduğu kadar açıktır. Meselenin unsurları birden değil, birbiri peşi sıra verilir. Sözsüz konuşmada ise Tanrı ifadesi, analitik olarak arka arkaya değil topyekün verilir. Bu son durumda fık1012 bir açıklık olamayacağı için getirilen mesaj da son derece belirsizdir, sözlü değildir. Ancak sözsüz 1010yetlerin önemli bir avantajı vardır: Bunlar fiilen bütün insanlığa gönderilmiştir; hiçbir aracıya gerek olmadan herkese doğrudan doğruya hitap ederler. Oysa sözlü 1010yetler, yalnız bir aracı, peygamber vasıtasıyla gönderilirler, ancak aracı ile insanlığa duyurulabilirler. Akıl sahibi bulunan herkes bu 1010yetleri -az ya da çok- kavrayabilir⁶⁷.

Allah, ister sözlü 1010yetleriyle, ister sözsüz 1010yetleriyle insanla iletişime girsin, doğal olarak, olumlu ya da olumsuz bir karşılık bekleyecektir. Çünkü iletişim sürecinin son işlevi *tepkidir*. Bu, alıcının mesaja karşı alacağı tavidir. Bu tavır, aynı anda alıcıdan (hedefte), vericiye (kaynağa) doğru ikinci bir iletidir. Yani burada çift yönlü, karşılıklı ve otomatik bir etkileşim söz konusudur. Bu durumda mesaj, hedefte amaca uygun etki yaparsa, tepki olumlu olur; amaca uygun etki yapmazsa, tepki olumsuz olur.

Vahiy de insandan böyle bir tepki bekler. İlah1012 1010yetlere insanlığın ne türlü cevap verdiklerini tespit etmek önemlidir. Kur'1010n'a göre bu iki türlüdür: Kabul (ta_d1012k) veya Red (*tek_1012b*). İnsan bu 1010yetleri ya doğru (*ha*), ya da yanlış (*b1010«ıl*) şeyler olarak kabul eder. Tabiidir ki *tasd1012k*, iman1010 doğru atılmış ilk adımdır, *tekz1012b* de küfrün temelidir⁶⁸.

Tepki, sadece vahy1012 iletişimde söz konusu değildir; beşer1012 iletişim, yani insanın dua hareketi de Allah tarafından cevaplandırılmak ister. Başka deyişle insan, arzusunun kabul edilmesi amacıyla Allah'a yalvarır. Allah'ın insanların yaptığı duaya cevap verişine Kur'1010n'da *istic1010be* denmiştir ki, tam “cevap verme”, “cevaba hazır olma” demektir⁶⁹.

İletişim unsurları açısından vahyi ele aldığımızda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Vahyin kaynağı Allah, hedefi insandır. Amacı ise insanlığın hid1010yetidir. Vahiy, Peygamberin konuştuğu dille inmiştir. Allah ekseri durumlarda vahyi, elçisi Cebrail vasıtasıyla indirmiştir. Tabiidir ki, insana indirilen vahyin ulv1012 bir maksadı vardır. Bu maksada binaen insanın vahyi dinlemesi ve ona göre hareket etmesi beklenir. Şimdi kısaca değindiğimiz **vahy1012 iletişimin** unsurlarını daha ayrıntılı olarak ele alabiliriz.

3.1. Vahy1012 İletişimde Amaç (Niçin? Sorusu)

Kur'1010n, esas olarak insanın kurtuluşu meselesiyle ilgilenir. Çünkü “vahyin hedefi insan ve onun mutluluğudur”⁷⁰. İnsanı uyuracak ve onu, en doğruya, en güzele ulaştıracak vahiy muhtevalarına ihtiyaç vardır. İşte bu sebepten ötürüdür ki, yarattığı mahlukları en iyi bilen Allah, yaratılışına uygun hareket etmeleri, şerre düşmemeleri, isyan etmemeleri için her devirde insanlara vahiyler göndermiş ve bu vahiy muhtevalarını peygamberleri aracılığıyla onlara duyurmuştur. Vahy1012 g1010ye, insanlığa doğru yolu göstermekten ve yeryüzünde ortaya çıkabilecek zulüm, haksızlık ve fitneyi bertaraf ederek ad1010leti hakim kılmaktan ibarettir ki, esasen Kur'1010n'ın hedeflediği dünya düzeni de budur⁷¹.

⁶⁶ Izutsu, a.g.e., s. 168-169.

⁶⁷ Izutsu, a.g.e., s. 171.

⁶⁸ Izutsu, a.g.e., s. 172.

⁶⁹ Izutsu, a.g.e., s. 247.

⁷⁰ Demirci, a.g.e., s. 49.

⁷¹ Demirci, a.g.e., s. 17-18.

Vahyin gönderiliş amacı -el-M1010ide, 5/44, 46, 10071-i İmr1010n, 3/4 1010yetlerinde görüldüğü gibi- *hud1010* (yol gösterici) ve *n1011r* (aydınlatıcı) kelimeleriyle ifade edilmiştir. Demek ki vahyin asıl hedefi, **insana sır1010t-ı müstak1012m denilen doğru yolu göstermek ve o yolu aydınlık bir hale koymaktır**. Şayet Allah'ın kullarına hid1010yeti olmasaydı, başka bir deyişle Allah yol gösterici olarak vahiy göndermeseydi, insanoğlu karanlıklar içinde kalacak ve yaratana gereği gibi tanıyamayacaktı. Dolayısıyla vahiy bir taraftan, insana ilah1012 birliğe dayanan bir dünya görüşü kazandırmayı, diğer taraftan da 1010hiret saadetine nasıl ulaşacağını yollarını göstermeyi amaç edinir. Bu yüzden her vahiy muhtevasında Yüce Allah, bireylerden beklenen davranış ve hareketleri açıklamaya ve insanın fitr1012 yapısına uygun hareket tarzlarını bildirmeye önem vermiştir⁷². Peygamberin bir çok din1012, siyas1012, ahlak1012 vs. sorunlarla karşılaşp vahyin de ona göre şekil alması⁷³, daha doğru bir ifadeyle vahyin, insanlığın karşılaşabileceği sorunlar dikkate alınarak gönderilmesi gösteriyor ki, insan yalnız bırakılmayarak dünya ve 1010hiret mutluluğu için zorunlu olan vahiy ve peygamberlikle kendisine yardımcı olunmaktadır.

3.2. Vahy1012 İletişimde Vericinin Konumu (Kim? Sorusu)

İletişimi; katılanların, bilgi/sembol üreterek birbirlerine ilettikleri ve bu iletileri anlamaya, yorumlamaya çalıştıkları bir süreç ve bu sürecin unsurlarını da *bilgi kaynağı - gönderici - kanal (işaret, gürlütü) - alıcı - hedef* olarak ta görebiliriz. Bu öğelerden bilgi kaynağı, mesajın olduğu yerdir. Eğer iletişimi başlatan bir insan ise, bu insanın beyni bilgi kaynağı sayılır. Gönderici, bilgi kaynağında oluşan mesajın alıcıya gönderilmek üzere işaret şekline dönüştürüldüğü yerdir. İletişim zincirinde, bilgi kaynağı lengüistik, gönderici ise fizyolojik düzeyde fonksiyona sahiptir. Kanal, göndericiden yola çıkan mesajın hedefe ulaşmasını sağlayan ileticidir. Mektuplar, telefon telleri ya da yüz yüze konuşma ortamındaki hava, kanala örnek gösterilebilir. Alıcı, kanaldan gelen işaretleri hedefe ulaştıran yapıya verilen addır. Göz ve kulak bu alıcılara örnektir. Hedef ise, alıcıdan iletilen işaretlerin yorumlandığı, anlamlandırıldığı yerdir. Karşıdan mesaj alan kişinin beyni hedef sayılır⁷⁴.

İletişime bu çerçevede yaklaştığımızda vahyin kaynağı, Allah olacaktır⁷⁵. Vahiy, aracı melek tarafından peygambere iletilse bile, vahyin kaynağı yine Allah'tır. Allah, vahyin olduğu bilgi kaynağıdır; vahyin muhtevasını belirleyen ve vahiy başlatan otoritedir.

3.3. Vahy1012 İletişimde Alıcının Konumu (Kime? Sorusu)

İletişimde gönderilen mesajın ulaşması istenen kişi (ya da kişiler) için **alıcı** veya **hedef** kavramı kullanılır. Vahyin hedefinin insan olduğunu söylemiştik. Şu halde, vahye muhatap olan ilk kişi de insanlardan seçilmeli, kendisine bildirilecek mesajı onlara iletcek üstün birisi olmalıdır. Çünkü vahiy, hem muhteva hem de özel bir iletişim yolu olarak madde ve duyular-üstü bir nitelik arzeder⁷⁶. Bu sebeptendir ki, kurumsal vahiy, tamamen peygamberlere ait özel bir hadise, subjektif bir tecrübedir⁷⁷.

Burada peygamberin vahiy karşısındaki konumundan biraz bahsetmek uygun olacaktır. Peygamber, alıcı konumundadır ve o bu konumundayken zayıf olduğunun bilincindedir⁷⁸. Peygamberin Kur'1010n1012 vahiyle ilişkisi, şahs1012 iradesinin ortadan kalkması, beşer1012 tabiatından soyutlanması şeklindedir. Peygamberin, vahyedilecek olanlar hakkında bir seçimi, ihtiyarı da bulunmamaktadır. Hatta öyle bir zaman olur ki, vahiy üst üste devam

⁷² Demirci, a.g.e., s. 121-122.

⁷³ Çiftçi, Çiftçi, Adil, *Fazlur Rahman ile İslam'ı Yeniden Düşünmek*, Ank. 2000, s. 164.

⁷⁴ Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İst. 2000, s. 322.

⁷⁵ Makalemizde, vahyin kaynağı olarak gösterilen akıl, tabiat, kolektif şuur ya da ruh iddialarına değinmeyeceğiz. Bu iddialar için bkz. Demirci, a.g.e., s. 45-48.

⁷⁶ Demirci, a.g.e., s. 11-12.

⁷⁷ Demirci, a.g.e., s. 51.

⁷⁸ Vahiyde bilinç ve şuur söz konusudur. Peygamber, vahiy esnasında farklı bir boyutta olsa bile bilinç ve şuur her zaman söz konusudur. Bkz. 1015ubh1012'1016-10151010lih, a.g.e., s. 27.

edebilmekte, bazen ona en ihtiyaç duyulan zamanda bile bir süre için kesilebilmektedir. Kısacası vahiy, Hz. Muhammed'e Rabbi istediği zaman iner ve dilediği zaman da kesilir. Vahyin gelmesi ve gecikmesine duyguların vb. etkisi yoktur⁷⁹. Kur'1010n'da *iul* (söyle!) lafzının üç yüzden fazla tekrarlanması, hitabın peygambere yöneltilmesi ve ne söylemesi gerektiğinin talim edilmesi de gösteriyor ki, **peygamberin vahye bir dahli yoktur**. Kendisine vahyedilene uymakta, hev1010sından konuşmamakta (Bkz. en-Necm, 53/3); vahyi, kendi lafzı ve kelamı ile değil, aksine kendisine nasıl iletildiyse, insanlara da olduğu gibi iletmektedir. Bu çerçevede peygamberin görevi sadece mesajı iletmektir (bel1010©; bkz. M1010ide, 5/99, en-N1011r, 24/54, el-Ankeb1011t, 29/18, Y1010s1012n, 36/17). Çünkü o, mütekellim değil, muhataptır; aklına gelen şeyi ifade edici değil, aksine duyduğunu tekrar edicidir (*_1010k1012*)⁸⁰.

Üç şahıslı sözlü münasebet şeklinde de değerlendirebileceğimiz aracılı vahyin, üçüncü şahsı Peygamberdir: A --- M --- B. Burada başlama noktası Allah (A), bitiş noktası peygamber (B), aracı da melek Cebrail'dir (M)⁸¹. Allah, elçisi vasıtasıyla iradesini Muhammed'e bildirir, fakat o son nokta değildir. Vahiy, Muhammed'in şahsını kurtarma hedefini gütmeyiz; Cenab-ı Allah, sırf Hz. Muhammed'le konuşmuş olmak için onunla konuşmaz. Tanrının vahyi, Hz. Muhammed'i aşmalı, başkalarına nakledilmelidir. Normal konuşma hallerinde (A ---- B), A, B'ye konuşur ve konuşma B'ye ulaştıkça durur; eğer konuşma bir diyalog halinde devam edecekse aynı usul karşılıklı değişme ile devam eder. Dinleyici durumunda olan B, bu kez konuşan durumuna geçer ve ilk konuşan A'ya bir şeyler söyler (A ---- B). Normal konuşmanın yapısı budur. Halbuki vahy1012 iletişimde B (dinleyici), sıra kendisine gelince konuşur ama ters istikamete (A'ya) doğru değil, aynı doğrultuda konuşur. Daha doğrusu B, sadece A'nın söylediklerinin vericisi olur. İşte burada *tebli1012g* yahut *bel1010g* (söylenenin duyurma) meseleleri ortaya çıkar ve B, ilah1012 sözleri taşıyan resul, peygamber yahut elçi adını alır.

Bu çerçevede bakılınca vahyin, üç-şahıs münasebetli değil, dört şahıs münasebetli bir kavram olduğu görülür: A ---- M ---- B ---- C. Kur'1010n'a göre C, tarihi bakımdan önce Mekke halkı idi, sonra bütün Araplar, en sonunda bütün insanlık oldu. B, sadece ilah1012 vahyi alan bir insan değildir; o aynı zamanda, vahyi alıp insanlara aktaran insandır. Bu anlamda nasıl melek Cebrail, Allah'ın Muhammed'e elçisi ise, Muhammed de Allah ile dünya halkı arasında aracı vazifesini gören bir Allah elçisidir⁸². Kısacası vasıtalı ve vasıtasız vahiy dikkate alındığında karşımıza dört şekil çıkmaktadır:

Allah ---- Muhammed ---- İnsanlar
Allah ---- Cebrail ---- Muhammed ---- İnsanlar
Allah ---- Muhammed ---- İnsanlar ---- Tüm İnsanlar
Allah ---- Cebrail ---- Muhammed ---- İlk Muhataplar ---- Tüm İnsanlar

Burada işaret etmek istediğimiz bir diğer konu da, vahye muhatap olan ilk alıcı konumundaki peygamberin, diğer muhataplar açısından ne kadar önemli olduğudur. Çünkü O, sadece vahyi sırf iletici değil, bilakis vahyi tam anlamıyla yaşayandır. Vahyi diğer insanlara iletme birinci vazifesi olduğundan, vahyedilenle kastedilen anlamların da açık bir şekilde kendisine bildirilmiş olması icap eder.

Burada değinmemiz gereken bir diğer husus ta, Allah'ın peygamberi üzerindeki kontrolüdür. *Peygamber, vahyin kaynağı tarafından sürekli bir mur1010kabe altında tutulmuştur*. Kur'1010n'da Hz. Peygamberi ikaz eden 1010yetler de bunu göstermektedir. Bu

⁷⁹ Bkz. 1015ubh1012'1016-10151010lih, a.g.e., s. 36-38. Hz. Peygamberin vahiy beklentisi içinde bulunduğu bazı olaylar için bkz. Demirci, a.g.e., s. 97-98.

⁸⁰ 1015ubh1012'1016-10151010lih, a.g.e., s. 30.

⁸¹ Izutsu, a.g.e., s. 224. Bir açıdan, belki (vasıtalı) vahiyde, iki hatta üç alıcıdan ve yine iki hatta üç vericiden söz edebiliriz. Aşağıdaki ifadeler de bunu açıklamaktadır.

⁸² Izutsu, a.g.e., s. 225-226.

ikazlar arasında Resulullah'ın görme özürlü bir zat olan İbn Umme Mekt1011m'a karşı gereken ilgiyi göstermeyip, ayrıca ısrarından dolayı biraz yüzünü ekşitmesi (Bkz. Abese, 80/1-10), Cebrail'in vahiy getirmesi esnasında herhangi bir cümle veya kelimeyi fevt etme endişesiyle vahiy meleği henüz okumayı tamamlamadan Resulullah'ın dilini depretilmesi ve vahyi almada acele davranması (Bkz. Taha, 20/114; el-Kıy1010met, 75/16), Bedir Gazvesi'nde alınan müşrik esirler hakkında yapmış olduğu içtihadın hatalı bulunması (Bkz. el-Enf1010l, 8/67-69) ve Tebük Savaşı'nda münafıkların özür beyan ederek savaşa katılmamak için izin istemeleri üzerine Resulullah Muhammed'in izin vermesi (Bkz. et-Tevbe, 9/43) gibi hususlar sayılabilir. Bunlardan başka Resulullah, hanımlarıyla ilgili bir meselede (Bkz. et-Tahr1012m, 66/1), Zeyneb ile evlenmesinde (Bkz. el-Ahz1010b, 33/50), yakınları da olsa müşrikler için Allah'tan af dilemesi (Bkz. et-Tevbe, 9/113) gibi hususlarda da uyarılara maruz kalmıştır⁸³.

3.4. Vahy1012 İletişimde Mesaj (Neyi? Sorusu)

Allah tarafından Peygamber aracılığıyla hedef insana intikal ettirdiği iletiler, vahy1012 iletişimin mesaj kısmını (yani iletişimin neyi? sorusunu) cevaplar. Bunlar, emirler ve yasaklar olabileceği gibi, geçmişten ve gelecekten haber verme, kendi varlık ve kudretini bildirme ya da insanlığın dünya ve 1010hıret mutluluğunu gerçekleştirme amacına matuf konular olabilmektedir.

Daha önce Allah'ın, insanlarla sadece vahiy yoluyla sözlü 1010yetler göndererek iletişime girmediğini, aynı zamanda sözsüz 1010yetler de gönderdiğini söylemiştik. Her iki durumda da bir iletişim söz konusudur. Çünkü sözlü iletişimin sembolleri kelimeler, sözsüz iletişimin sembolleri ise somut varlıklardır. Hem kelimeler hem de somut varlıklar (söz-dışı unsurlar) birer gösterge olup, anlamlı birimlerdir. Dolayısıyla sözsüz göstergeler de bir iletişime yol açar. Bundan dolayıdır ki, "Kur'1010n terminolojisine göre, tabiat varlıkları Allah'ın varlığının işaretleridir (1010yetleridir)"⁸⁴.

3.5. Vahy1012 İletişimde Aracın (Dilin) Konumu (Nasıl? Sorusu)

Allah Ta1010l1010'nın insanlara vahiyler göndermesi muhakkak bir amaca dayalıdır. Bu amaç -daha önce de yer yer belirttiğimiz gibi- öz olarak, **insanın dünya ve 1010hıret mutluluğunu kazanmasına yöneliktir**. Tabiatıyla söz konusu amaç gerçekleştirilirken ilk olarak insanın vahye konu olan hususları öğrenmesi ve anlaması hedeflenmiştir. Elbette ki bu da, vahyin, içerik itibarıyla insanların kullandığı dil kalıplarına dökülmesiyle mümkündür⁸⁵. İbrahim S1011resi, 14/4 1010yetinde Allah Ta1010l1010: "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi, yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik" buyurarak, insanları bilgilendirmek istediğinde kelamını onlara kendi lisanlarıyla indirdiğini haber vermiştir. Zira hakikatler, insanların tanıdıkları, bildikleri ve ülfet ettikleri sözcüklerle anlatılmalıdır. Nitekim, insanlar anlayabilsinler diye, Kur'1010n'da geçen bütün konular, mutlak 1010lem dahi olsa, beşer1012 kavramlar ve kategoriler çerçevesinde anlatılmaktadır. "Çünkü aranan ve bilinmek istenen şeyin ne olduğunu anlamak için yeterli ve zorunlu olan kavram gerekmektedir"⁸⁶. Netice olarak insan için, beşer1012 terimler kullanmaksızın Allah'tan söz etmek mümkün değildir⁸⁷. Bu sebeple, vahyin kaynağı Cenab-ı Allah ile muhatabı peygamber arasındaki ortak vasıtalarından biri DİL olmuştur⁸⁸.

Dil, bir topluma mensup fertlerin anlaşma aracı olarak müşterek söz işaretlerini kullanmalarından meydana gelen bir sistemdir; sosyal bir olgudur. Dil, millete özgü bir

⁸³ Bkz. Demirci, a.g.e., s. 151.

⁸⁴ Izutsu, a.g.e., s. 30.

⁸⁵ Demirci, a.g.e., s. 118; Macit, Nadim, *Kur'1010n'ın İnsan-Biçimci Dili*, İst. 1996, s. 28. Ayrıca bakılabilir: Izutsu, a.g.e., s. 190.

⁸⁶ Macit, a.g.e., s. 78.

⁸⁷ Macit, a.g.e., s. 94.

⁸⁸ Bkz. Duman, a.g.e., s. 51.

sembolik sistemdir ki, isteğini anlatmak isteyen toplum üyesi, buna başvurmak zorunda kalır. Bu müşterek işaret sistemine başvurmadıkça iki kişi arasında anlaşma mümkün değildir. Kur'1010n bu gerçeği g1010yet iyi kavramış ve dil kavramını açık bir biçimde modern teknik terim olan “langue” man1010sıyla anlamıştır. Kur'1010n vahiy kavramını ve peygamberlik görevini bu açık fikir üzerine kurmuştur. Kur'1010n, her milletin kendine özgü bir dili olduğu gerçeğini kabul ederek işe başlar ve peygamberlik görevi ile olan münasebeti bakımından dile büyük önem verir (Bkz. İbrahim, 14/4)⁸⁹.

Her toplumun kendine özgü bir dili vardır ve toplumla onun dili arasında ayrılmaz bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle, nasıl ki Musa'ya kendi dilinde bir kitap verildi ise, Arap peygambere de Arap dilinde bir kitap verilmiştir. Allah vahyini Yahudilere Tevrat şeklinde gönderdiği zaman, mesajının aracı olarak İbran1012ceyi seçmişti. Çünkü vahyin hitap ettiği ulusun dili İbranice idi. Diğer milletlere gelen vahiyler de aynıdır. Her kitap ehli kendi dillerinde inmiş bir kitaba sahiptir. Keza Hz. Muhammed'den önce gelen bütün peygamberler, uluslarına kendi dilleriyle (Bkz. İbrahim, 14/4) hitap etmişlerdir. Hz. Muhammed'in durumu da aynıdır. Kendisi her şeyden önce Arap olduğu ve Araplara hitap ettiği için kendisine Arapça bir kitap (vahiy) verilmiştir (Bkz. Yusuf, 12/2, er-Ra'd, 13/37, en-Nahl, 16/103, Taha, 20/113, eş-Şuar1010, 26/195, ez-Zümer, 39/28, Fussilet, 41/3, 44, Ş1011r1010, 42/7, ez-Zuhruf, 43, 3, el-Ahk1010f, 46/12)⁹⁰.

Bu konuda son olarak vahyin lugav1012 yönü konusunda şunları söylemek istiyoruz: Vahiy, insanların diliyle inmeli ve insanların dil oyunlarını (*mec1010z-isti1010re* vb.) oynamalı, insanların kavramlarıyla hitap etmelidir. Çerçeve böyle oluştuktan sonra dil oyunları ve kavramlar biçimselliğini korumakla birlikte mahiyeti - kendi bütünlüğü içerisinde kendini açığa vurma koşuluyla - değişebilir. Nitekim Kur'1010n için böyle bir durum söz konusudur. Dil-kelime ve kavramlar, biçimsel olarak Araplarındır ama Kur'1010n kendine göre bir sistematige, dile ve kavram dünyasına sahiptir. Cahiliye kavram dünyası ile Kur'1010n kavram dünyası –aynı kelimeler kullanılsa da- birbirinden farklıdır. Çünkü, kelimeler asıl kavramlarını bir sistem dahilinde ortaya koyarlar. Sistem değişince kavram da değişir. İzutsu da bu görüştedir: “Eski kelime ve kavramların çoğu, Kur'1010n'da tamamen yeni anlamlarda kullanılmıştır; yepyeni bir düşünce sistemine alıştırılmıştır. Eski kavramlar vardır ama bunlar yeni değerler sistemi içine konulunca önemli semantik değişmelere uğramışlardır”⁹¹. Kur'1010n'ın lafızlarının del1010let ettiği kavram ve anlam, o günkü Arapların anlam ve kavram anlayışlarına bazı açılardan benzer, ama asla aynı değildir. Bir çok kelimeyi de kendi bütünlüğü içerisinde farklı bir çerçevede kullanan yine Kur'1010n'dır⁹². Kur'1010n, eğer o günkü kavram dünyasıyla incek olsaydı, açmazlara düşülürdü. Kur'1010n'ın kendine has bir kavram dünyası olması, bizce, Onun evrenselliğine de bir del1010lettir. Kur'1010n'ın kavram dünyasının anlaşılması ise, Onun bütünlüğünde saklıdır.

3.6. Vahy1012 İletişimde Bağlam

Teknik anlamdaki vahiy, Allah'ın peygamberlerle bir iletişim yolu olup, istediği zaman kullanır. Peygamberin vahiyle ilişkisi, Cebrail'in Allah'la ilişkisi gibidir; bir elçi olarak görevi, kendisine indirilen 1010yetleri sadece tebliğ ve beyan etmektir.

Vahiy olayı, en basit ifadeyle A ve B iki kişi arasında cereyan eden bir iletişim olayıdır. Şu kadar var ki, bu karşılıklı konuşmada, birinci şahıs durumunda olan vahyin sahibi ve kaynağı Allah, tamamen aktif; ikinci şahıs konumunda olan elçi ise, o esnada bilinç ve irade sahibi bir insan olarak kendisine iletilen vahye kulak verip dinleme pozisyonundadır. Bu

⁸⁹ İzutsu, a.g.e., s. 233-235.

⁹⁰ Bkz. İzutsu, a.g.e., s. 235-236, 242.

⁹¹ İzutsu, a.g.e., s. 233.

⁹² Örnek bir inceleme için bkz. Çalışkan, İsmail, *Kur'1010n-ı Kerim'de Din Kavramı*, (Basılmamış Doktora Tezi) Ank. 1998.

pozisyonda Hz. Muhammed iç aleminde, Cibril tarafından kendisine iletilen vahye, bilinçli ve dikkatli olarak kulak verip dinlerken, dış aleminde de kendisinden geçmiş, uykuda veya bayılmış görünümündedir⁹³. Burada zikredilen son cümle, vahy1012 iletişimin iniş esnasındaki **peygamber1012 bağlama** biraz işaret etmektedir.

Vahiy kelimesi Cahiliye döneminde hem insan hem de hayvan konuşması için kullanılmaktadır. Ancak gerek insan gerek hayvan konuşması, vahiy kelimesiyle anlatılacaksa bu, olağan-üstü, **normal insanın anlayamayacağı esrarengiz ve sırlı bir konuşma** olmalıdır⁹⁴. Vahyi böyle olağan-üstü bir konuma getiren şey, böyle bir iletişim yolunda kaynağın Allah, hedefin de insan olmasıdır. Yani burada konuşma, metafizik bir varlıkla fizik1012 bir varlık arasında cereyan etmektedir. Öyle ki konuşanla dinleyen arasında hiçbir ontolojik denge yoktur. Normal konuşmada kelimeleri veren ve alan, konuşan ve dinleyen, aynı düzeyde ontolojik eşitliğe sahip varlıklardır. Mesela insanla at arasında mecaz1012 anlam dışında bir dil konuşması olamaz. Çünkü biri insan, öteki hayvandır; arada eşitlik yoktur⁹⁵.

Şu iki sebepten ötürü insan ve hayvan birbiriyle dil vasıtasıyla konuşamaz: 1) İki arasında müşterek bir işaret sistemi yoktur, 2) İkisinin ontolojik eşitliği yoktur, mahiyetleri ayrıdır. Aynı sebeplerden ötürü Allah (daha doğrusu vahiy elçisi Cebrail) ile insan arasında da sözlü konuşma mümkün değildir. Çünkü burada da ikisi arasında ortak bir işaret sistemi yoktur ve mahiyetlerinin farklılığı da ikisini birbirinden ayırmaktadır.

Kur'1010n vahyinde birinci engel yani ortak işaret sisteminin yokluğu ortadan kaldırılmıştır. Zira Arap dili, bizzat Allah tarafından Allah ile insan arasında ortak anlaşma vasıtası olarak seçilmiştir. Fakat ikincisi olan ontolojik engel (mahiyet farklılığı), kolaylıkla bertaraf edilecek cinsten bir engel değildir. Çünkü olay, olağan üstüdür. Zira burada mahiyet itibariyle birbirinden farklı iki varlık arasında bir konuşma vuku bulacaktır. Allah insana konuşacak ve insan da Onun sözlerini anlayacaktır⁹⁶. Vahy1012 iletişimdeki ikinci engel de vahiy meleği ile ortadan kaldırılmıştır. Biraz sonra buna değinilecektir.

Karşılıklı eşit konuşma (*parole qua parole*) hareketi için konuşmada A ve B'nin aynı işaretler sistemini kullanmaları esas noktayı oluşturur. Başka deyişle etkili bir lisan1012 konuşma olabilmek için A, B'nin anlayabileceği bir dili kullanmalıdır. Normal durumlarda hem A, hem de B aynı dile mensuptur. Böyle olmadığı takdirde ya A, B'nin dilini kullanır, ya da her ikisi tarafından anlaşılacak yabancı bir dil kullanır. Dolayısıyla Allah (A) vahyini, Muhammed'e (B), onun anlayacağı bir dille, Arapça ile indirecektir⁹⁷.

A ve B aynı kategoriye mensup aynı düzeyde varlıklar olmalıdır. Fakat vahiy halinde – ki vahyin gerçek özelliği burada başlar- bu ana kural bozulur. Çünkü vahyide A ve B yani Allah ile insan birbirinden çok farklı varlıklardır, yatay olarak aynı düzeyde değildirler. Aradaki ilişki dikeydir: A yukarıdadır, en yüksek varlık düzeyini temsil eder. B ise aşağıdadır, aşağı bir varlık düzeyini temsil eder. Bu ontolojik durum, Kur'1010n'nin vahiy telakkisinde önemli bir rol oynar. Bu ontolojik uyumsuzluk bulunduğu sürece A ile B arasında lisan1012 bir anlaşma olamaz. Bu dil kuralına rağmen ikisi arasında lisan1012 bir konuşma olması için ya A'da veya B'de olağan üstü bir şey vuku bulmalıdır. Bu noktayı el-Kirm1010n1012 (ö. 786/1384) şöyle ifade eder: “Vahiy, Allah ile insan arasındaki konuşmadan meydana gelir. İki taraf arasında bir çeşit eşitlik gerçekleştirilmedikçe yani

⁹³ Bkz. Duman, a.g.e., s. 66.

⁹⁴ Bkz. Izutsu, a.g.e., s. 192-193.

⁹⁵ Izutsu, a.g.e., s. 194. Ayrıca bkz. Demirci, a.g.e., s. 36-37.

⁹⁶ Izutsu, a.g.e., s. 195. Ayrıca bkz. Demirci, a.g.e., s. 36-37; Macit, a.g.e., s. 47-48.

⁹⁷ Izutsu, a.g.e., s. 208; Demirci, a.g.e., s. 36-37.

konuşan (*“1010çil*) ve dinleyen (*s1010mi£*) ilişkisi olmadıkça karşılıklı bir kelime alışverişi (*te_1010vur*), öğretim (*ta£l1012m*) ve öğrenim (*ta£allum*) mümkün değildir”⁹⁸.

el-Kirm1010n1012, Allah ile insan arasında böyle olağan üstü bir ilişki olmasının iki mümkün yolundan bahsediyor: Ya (1) dinleyen (B) konuşan (A)’nın galip etkisiyle derin bir kişisel değişikliğe uğrar, ya da (2) konuşan, aşağı inip bir parça dinleyenin sıfatlarına bürünür. Hz. Muhammed’in zil sesi ve arı uğultusu gibi acayip sesler işittiği vahiy çeşidi, vahyin birinci kategorisine dahildir. Yine hadiste zikredildiği şekilde Hz. Muhammed’in, gök habercisini/meleğini gördüğü vahiy çeşidi ise vahyin ikinci kategorisine aittir. İnsan tabiatını değiştirmek mümkün olursa üstün varlıkla münasebet kurmak mümkün olabilir. Bu takdirde o insanın gücünün ötesinden, kendi yaratılışına karşı olan bir kuvvet gelir, onu etkiler ve onun tabiatını değiştirir⁹⁹.

Peygambere vahiy geldiğinde zuhur ettiği rivayet edilen onun şiddetli ızdırapları, fiziki ağrıları, sarsılışları, renginin sararması, bazen titremesi, bayılır gibi yere düşmesi, bazen de inlemesi gösteriyor ki, bu haliyle o, vahiy alma anında beşer1012 özelliklerinin ve iradesinin dışına çıkarak tamamen ilah1012 iradenin yönetimine giriyor ve aracı meleğin getirdiği vahyi, onunla manevi yönden aynı seviyeye geldikten sonra alıyordu. Elbette ki bu durum ancak vasıtalı vahiy için düşünülebilir. Çünkü, bu vahiy tarzında peygamberlere vahyi getiren ve bunu onlara çeşitli şekillerde ileten bizatihi aracı melek Cebrail’in kendisidir. Vasıtasız vahiyde ise bu özellik yoktur. Zira o, isminden de anlaşılacağı gibi Hz. Peygamberin kalbine bir şekilde ilk1010 edilen vahiydir. Orada aracı olarak nitelendirilen vahiy meleği ile buluşma ve ondan herhangi bir tarzda vahiy alma yoktur¹⁰⁰. Son cümle, vahyin Cebrail tarafından sözsüz bir şekilde Peygamberin kalbine ilka edildiği unutulmadan anlaşılmalıdır.

3.7. Vahy1012 İletişimde Alıcının Vahye Tepkisi

İnsan, vahiy esnasında bilinç dışındaki vasıflarını kaybeder. Bu açıdan bakılınca vahiy tek yönlüdür; yani sözlü bildirim karşılık sözlü bir bildirimde bulunmaz. “Vahiyde de normal konuşmalarda olduğu gibi iki taraf bulunur. Bu şahıslara A ve B diyelim. Burada A, aktif hareket eder, bu hareket, A’nın istek ve düşüncesinin, bazı işaret veya işaretlerle B’ye naklinden ibarettir. Burada karşılıklı bir münasebet olamaz. Yani B’den A’ya bir cevap söz konusu değildir (B, sadece alıcı durumundadır). Bu haberleşme, tamamen tek yönlüdür”¹⁰¹. Belki ve büyük bir ihtimalle, geri bildirim olmaması, insanın yanlış anlama, daha fazla bilgi isteme ya da sorulan bir soruya karşılık verme durumunda olduğundan, vahiy yoluyla yapılan iletişimde böyle bir geri bildirim talep edilmemektedir. Çünkü Allah, her şeyi bilendir. İnsanlarla ilgili olan ve onları ilgilendirecek, onların ihtiyaçlarına karşılayacak her türlü cevabı, kendileri istemeden verebilir. Şu da var ki, Allah vahyi, insanların ihtiyaçlarına binaen göndermektedir. Her 1010yetin indirilişi bu çerçevede düşünülmelidir.

Geri bildirim sebebi, bize söylenen bilginin doğruluğunu onaylatmaktır. Söyleyeni Allah olan bir söz için bu gerekli olmadığından, tek yönlü olması iletişimi bozmaz. Çünkü, bilginin değeri kaynağa bağlıdır ve bilginin değeri de kaynağın güvenilirliğini gösterir. Vahiy (ve ilh1010mı) istisna ederse insanın bilgisi, kaynak itibarıyla akıl, duyular ve habere dayanır. Bunlardan akıl ve duyular doğrudan bilgi veren vasıtasız kaynak, haber ise vasıtalı kaynaktır. Vahiyle iletilen bilgiye gelince bu hususta da şunları söylemek mümkündür: Vahy1012 bilgi, kaynak itibarıyla ilah1012 olduğu için mutlak ve objektif bir gerçekliğe sahiptir. İşte bu da kad1012m bir bilgi (Allah bilgisi) demektir. Mutlak varlık bilgisi, her

⁹⁸ Bkz. Izutsu, a.g.e., s. 209; Demirci, a.g.e., s. 37.

⁹⁹ Naklen, Izutsu, a.g.e., s. 209-210.

¹⁰⁰ Demirci, a.g.e., s. 38.

¹⁰¹ Bkz. Izutsu, a.g.e., s. 196-197.

zaman tam, hakikate uygun ve objektif bir bilgi olduğu halde, insan bilgisi aynı özellikte değildir¹⁰².

Bir başka açıdan olaya yaklaştığımızda, vahyin ‘çift yönlü bir iletişim’ şeklinde değerlendirilmesi de mümkündür. İzutsu bu konuda şunları söylemektedir: Gerek sözlü, gerek sözsüz haberleşme; tek taraflı değil, karşılıklı olan bir konuşmadır. Allah’tan insana doğru olan sözlü konuşma vahiy, insandan Allah’a doğru olan sözlü konuşma duadır: Dua, insan kalbinin Allah ile konuşması, Onun nimetini ve yardımını istemesidir. Bu, aşağıdan yukarı (kuldan Allah’a) doğru olan bir sözlü haberleşme çeşididir. Aynı şekilde sözlü olmayan ilahî haberleşme -ki Allah’ın sözsüz yetler göndermesi idi- nin insan tarafından karşılığı, ibadet ve İslam’da salât (namaz) diye tanınan dinî hareketlerdir. Bu açıdan namaz, aşağıdan yukarı, yani insandan Allah’a doğru olan sözsüz haberleşme şeklidir. Zira namaz, insanın büyük Allah’ın huzurunda duyduğu derin huşunun şekli bakımından ifadesidir. Dua ise, insanın herhangi bir anındaki kişisel duygu ve düşüncelerini yansıtır. Kısaca insan duada, içinden geleni söyler, söyledikleri, içindeki fikirleridir¹⁰³.

Dar -daha doğrusu dinî- anlamda vahiy, Allah ile insan arasında cereyan eden yukarıdan aşağıya, Allah’tan insana doğru olan bir çeşit özel konuşmadır. Allah, kendi kelimelerini insana yöneltir. Doğrudan peygambere ve dolaylı olarak insanlığa tevcih eder. Fakat Allah ile insan arasındaki bu lisanî münasebet, tek taraflı değildir. Başka deyişle insan bu münasebette daima pasif kalmaz, bazen o da Allah ile sözlü bir ilişki başlatır ve onunla dilsel işaretler kullanmak suretiyle konuşmak ister. İşte bu isteğin neticesinde, yapı bakımından vahye benzeyen bir durum ortaya çıkar. Ancak bunda konuşma doğrultusu yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğrudur. Vahiy gibi bu da olağan üstü şartlar altında ve özel bir biçimde meydana gelir. Normal olarak insan, doğrudan doğruya Allah’a hitap etme vasıtasına sahip değildir. Normal kelime alışverişi olabilmek için iki taraf arasında ontolojik eşitlik bulunmalıdır. Bu, dilin temel prensibidir. İşte bu prensibi bozacak bir hal vuku bulduğu zaman insan Allah’a hitap edebilir. Onunla konuşma yeteneğine sahip olur. Bu, öyle olağan üstü bir haldir ki bu halde insan, kendi kafasını günlük durumun üstünde bulur. Böyle bir hal vuku bulunca insan kafası gerilir, gerilir, kırılma derecesine varır. İşte bu raddeye gelince insan, Tanrı’ya doğrudan doğruya söz söyleme noktasına varmış olur. Böyle bir durumda insan normal manîda insan değildir -el-Kirmî’nin, yukarıda kaydedilen cümlelerin de belirttiği gibi kendi benliğinden üstün bir varlığa dönüşmüştür-. İşte olağan üstü durum içinde geçen böyle bir konuşma olayına dua denir¹⁰⁴.

SONUÇ

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında *kimlere vahiy gelir?* sorusuna cevap verebilir, ya da soruyu, *kimlere hangi tür vahiy gelir?* şeklinde değiştirebiliriz. İkinci sorudan da anlaşılacağı gibi, mahiyeti ne olursa olsun her varlığa vahiy gelebilir, gelmelidir. Hatta, canlı varlıklar da birbirlerine vahyederler. Ancak her vahiy birbirinden farklıdır. Şöyle ki, canlıların (insanların ve hayvanların) birbirlerine vahyi, işaret etmek, fısıldamak, gizlice söylemek biçiminde olur. Bu sadece teknik bir ifadedir. Bu durumda, Yaraticının vahyi (ilahî vahiy) farklı bir boyutta değerlendirilir. Allah’ın varlıklara gönderdiği vahiy de, vahye mazhar olan varlığa göre farklılık arzeder. Bir diğer ifadeyle, vahyin türü, vahyin kaynak ve hedefi çerçevesinde farklılık gösterir. Allah’ın peygamberlerine gönderdiği vahiy, din içerikli kurumsal vahiydir. Peygamberler dışındaki akıl sahibi ve akıl sahibi olmayan varlıkların aldığı vahiy ise, cansız varlıklarda *fitrî isti’dat* iken, akıl sahibi varlıklarda “ilhîm”, “kalpteki his” vb. anlamlara gelir. Bunlardan sadece ilahî yönü bulunan ve Peygamberlere gelen vahiy, diğer insanları bağlar.

¹⁰² Bkz. Demirci, a.g.e., s. 58-59.

¹⁰³ İzutsu, a.g.e., s. 185-186.

¹⁰⁴ İzutsu, a.g.e., s. 244-245.

İlahî kaynaklı kurumsal vahyin iletişim yönünü şöylece özetlemek mümkündür: Vahiy, ilahî kaynaklı olup sadece peygamberlere has bir olgu olduğundan, hakikatini sadece Allah, mahiyetini ise ancak bu tür vahye muhatap olan peygamberler bilebilir. Bir diğer ifadeyle, bu tür vahiy, sadece Allah ile peygamberleri arasında vuku bulan bir iletişim yoludur. Bu iletişimde verici Allah, mesajı (vahiy) alıcı Peygamberdir. Vasıta da dikkate alındığında, birinci verici Allah, ikinci verici Cebrail, diğer insanlar da dikkate alındığında üçüncü verici durumunda bulunan kişi Peygamberdir. İletişim aracı insan-dilidir. İnsan dili ise ses ve anlamdan oluşan kelimelere dayanır. Kaynağı Allah olan vahyin kurumsal olmayan boyutunda, ya gizli konuşma ya da kaderî esaret anlamı söz konusudur.

Demek oluyor ki, vahye muhatap olan alıcı ve vericinin durumu, *vahy* kelimesinin anlamını da değiştirmektedir. Zira, bir kelimenin anlamını belirleyen unsurlardan birkaçı da alıcı ve vericinin ontolojik, psikolojik, toplumsal yapıları ve özellikleridir.